

DET NORSKE TEATRET

OM «MACBETH»

Hartvig Kiran skriv i den prenta utgåva av omsetjinga si ei instruktiv innleiing. Nedanfor følgjer første delen av denne innleiinga. Siste delen er i stor mon ei tolking av tragedien — og tolkinga overlet vi til publikum!

Før vi let oss fange inn av den mørke forteljinga om Macbeth, kan det vera rett å yte den skotske kongen noko meir rettferd enn Shakespeare og kjeldene hans har gjort. Macbeth sat som konge over skottane frå 1040 til 1057 og var såleis samtidig med Magnus den gode og Harald Hardråde. I styringstida si måtte han knuse eit opprør og møte eit væpna innfall frå England, og den 5. desember 1057 vart han drepent av ein skotsk adelsmann. Alt i alt er det likevel likt til at dei sytten kongeåra hans var ei god og roleg tid for Skottland. Pengegåvene han gav åt fattigfolk i Roma, og dei store donasjonane til kyrkja i Skottland, fortel òg at han var noko meir enn den maktsjuke demonen Shakespeare gjer han til.

Før si kongstid var Macbeth tegn av Ross i Nordvest-Skottland (ikkje Glamis, som Shakespeare seier), og ved ekteskap med Lady Gruoch vart han òg tegn av Moray. Det er sant nok at han drap kong Duncan og røva trona; men det høyrer med til saga at Lady Gruoch, etter den skotske lova om alturnerande arvefølgje, kunne gjera krav på krona. Når vi veit at blodhemnen hadde lang tradisjon mellom dei skotske klanane, er det heller ikkje rett å løyne at både far åt Macbeth og fyrste ektemannen åt Lady Gruoch vart drepent av kong Malcolm II, som var farfar åt Duncan. Macbeth var heller ikkje åleine om drapsplanen, slik Shakespeare let oss tru; mennene av Moray var aldri særleg huga på å bøye seg for kongehuset i sør.

Shakespeare teiknar kong Duncan som ein gamal vørdeleg mann med alle kongelege dygder, kan hende noko naiv og godtruen, men rettvis, fast og samstundes mild. I røynda var han ein tolleg ung mann, og skal vi tru motmennene hans, var han «ei mjølkesoppe (milkesop) som høvde betre til å styre ein skokk med late munkar i eit kloster enn djerve og hardsette krigsmenn som skottane».

Skræmsbiletet av Macbeth hadde Shakespeare frå historikarar som var opptekne med å vise korleis kongehuset Stuart kunne syne fram ei ubrotent kongeråd heilt attende til dei fyrste forfedrar åt mannaætta. I denne stolte rekkja var Macbeth ein innbrytar, og difor eit uhyre som ikkje kunne målast svart nok.

Shakespeare fann saga om Macbeth i «Chronicles of Englande, Scotland, and Ireland», som Holinshed gav ut i 1586-87. Men før saga var komen så langt som til Holinshed, hadde ho vandra vegen frå ei latinsk og ei skotsk krønike på 1300-talet, over Boethius (Hector Boece) som tok henne med i sin «Historia Scotorum» i 1527, og fram til ei skotsk omsetjing av Boethius ni år seinare.

For Shakespeare stod vel denne skotske saga frå 1000-talet som ei segn frå eit fjernt og barbarisk land; iallfall tok han det endå mindre nøye med den historiske sanninga enn kjelda si. Feltoget mot norskekongen er rein fantasi. Skildringa av mordnatta og

varsla som gjekk føre drapet, har han teke frå saga om ein annan opprørsmann, Donwald. Dei tre gruppene av overnaturlige makter som hjå Holinshed fører Macbeth i ulukka, har han konsentrert i dei tre synske systrer, the weird sisters (ordet «weird» er av same rot som nornenamnet Verdande). Banquo, som hjå Holinshed er medvitar til drapet, har han gjort til ein trugen kongsmann, truleg for di han var rekna som ættfar åt kong Jakob I. Macbeth har han utstyrt med ei fantasikraft og eit plagsamt samvit som Holinshed ikkje nemner noko om, og Lady Macbeth har han gjeve ei kjærleiks- og offerevne som legg ein forsonande dâm over livet og lagnaden hennar. På alle vis har Shakespeare i «Macbeth» nytta det historiske stoffet langt friare enn han elles gjorde i sine drama med historiske motiv; det er tydeleg at han såg på dette stoffet bërre som ei form til å støype dei dramatiske tankane sine i.

Macbeth møter dei tre heksene. Tresnitt frå Holinsheds krøniker, 1587.

«Macbeth» vart prenta i den fyrste Folio frå 1623, saman med «As you like it», «The tempest» og «Julius Cæsar». Den engelske lækjaren Dr. Simon Forman fortel at han såg ei framsyning av stykket på Globe-teatret i London så tidleg som 20. april 1610, det siste året Shakespeare var ved scena. På den andre sida er stykket rikt på sceniske komplimentar til Jakob I (t. d. spådomen om Banquo) og kan difor ikkje vera eldre enn 1603, då Jakob følgde etter dronning Elisabeth på trona.

Dei fleste Shakespeare-granskarar er no samde om å setja opphavsåret for «Macbeth» til 1605 eller 1606. I portvaktscena i andre akt er det ting som spelar på rettssaka mot jesuitten Garnet i mars 1606 og den rike kornavlinga same året som førte til eit katastrofalt fall i kornprisane. Kan vi gå ut frå at denne scena er ekte, dvs. ikkje eit yngre innskot, er det rimeleg å tru at tragedien om Macbeth er skriven i 1606. Det har jamvel vore ymta om at stykket skulle ha vore skriven til dei store festane då kong Kristian IV av Danmark-Noreg gjesta det engelske hoffet i 1606; men dette stemplar dei fleste som rein fantasi.

Mange er dei som har rekna denne tragedien om maktsykje og ærehug for det ypparste sceneverk Shakespeare skapte. Visst er det iallfall at det går inn i rekkja av dei største tragediar verda kjenner.

TANKAR OM «MACBETH»

Kva har fått Det Norske Teatret til å gi seg i kast med eit så vanskeleg stykke som Shakespeares «Macbeth»? Eit stykke som ikkje har vore spela i Oslo på mange år, og som har ein myte av overtru ikring seg. Berre det at stykket er så vanskeleg, er ei utfordring i seg sjølv, men det som slo meg med ein gong eg las det, var den aktualiteten som ligg i heile dramaet. Maktkamp er eit velkjent omkrep i våre dagar, og maktkonsentrasjonen i dei totalitære samfunna er uhyggeleg i sin konsekvens. Motrevulosjonar flytter berre denne maktkonsentrasjonen over på andre hender, og lite blir annleis.

I «Macbeth» er denne prosessen forenkla så vi kan følgje han i lagnaden til eitt enkelt menneske.

Eg trur nær sagt alle som driv politisk verksemd har eit idealistisk føremål i byrjinga, men når det første kompromisset er akseptert, den første løgna sagt, er den indre målestokken i ferd med å smuldre bort. Når alle våre verdinormer er snudde opp ned, er grensene for menneskeleg sømd ikkje lenger lette å få auge på. Vår indre utvikling har ikkje halde følgje med den ytre, og vi er like primitive no som i år 1000.

Makt korrupperer veit vi, men gjer oss også sterke, og tanken på større makt er som eit drypp av vondskaps gift i årene våre som gjer oss drukne. Vondskapen som verdsfaktor må vi ta alvorleg, og i Macbeth går den indre og ytre vondskap saman i hans ærehug og sjansen til større heider. Men alt har sin

«Macbeth» har vore spela på svært ulikt vis opp gjennom hundreåra — her den store Betterton som Macbeth, med heksene, synene og Banquos attgangar. Frå Rowes Shakespeare, 1709.

David Garrick var den første skodespelaren som førde «Macbeth» attende til Shakespeares originaltekst, etter eit hundreår med William Davenants omarbeiding av tragedien. Han var òg den første som spela Macbeth ut frå ei psykologisk forståing av personen, og ikkje berre som ein vond tyrann. Her saman med Mrs. Pritchard i dolkesenen, midt på 1700-talet.

pris. Med opne augo ser han konsekvensen av handlingane sine, og seier alt i første akt:

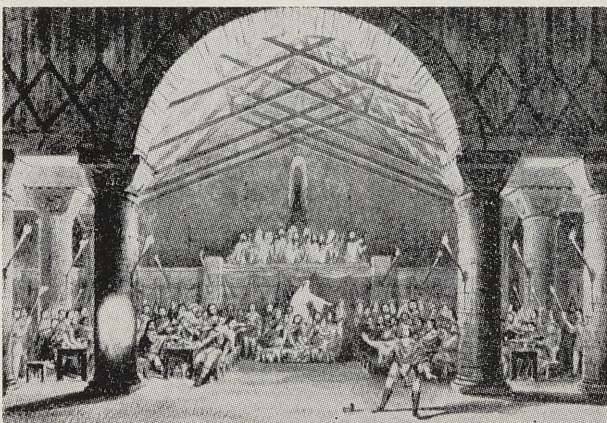
. . . vi lærer bort
ei blodig kunst som utlærd vender heim
åt opphavsmannen sin, den strenge rettferd
fører oss gifta i vårt eige staup
til munnen.

Og her ligg tragedien. Macbeth har sjølv sett i gang den destruksjonsmaskinen som til slutt må øydeleggje han.

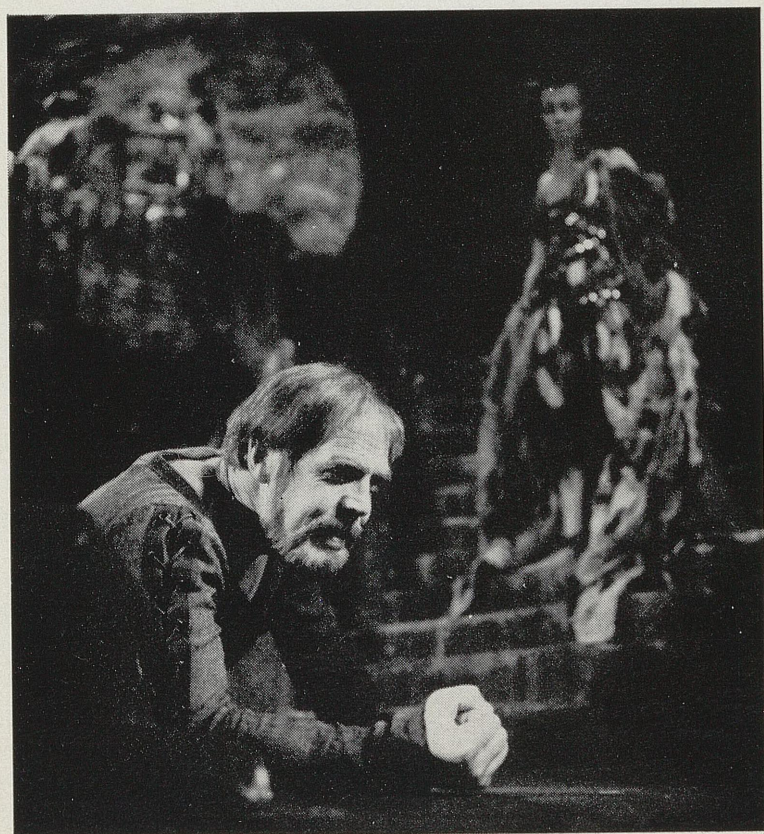
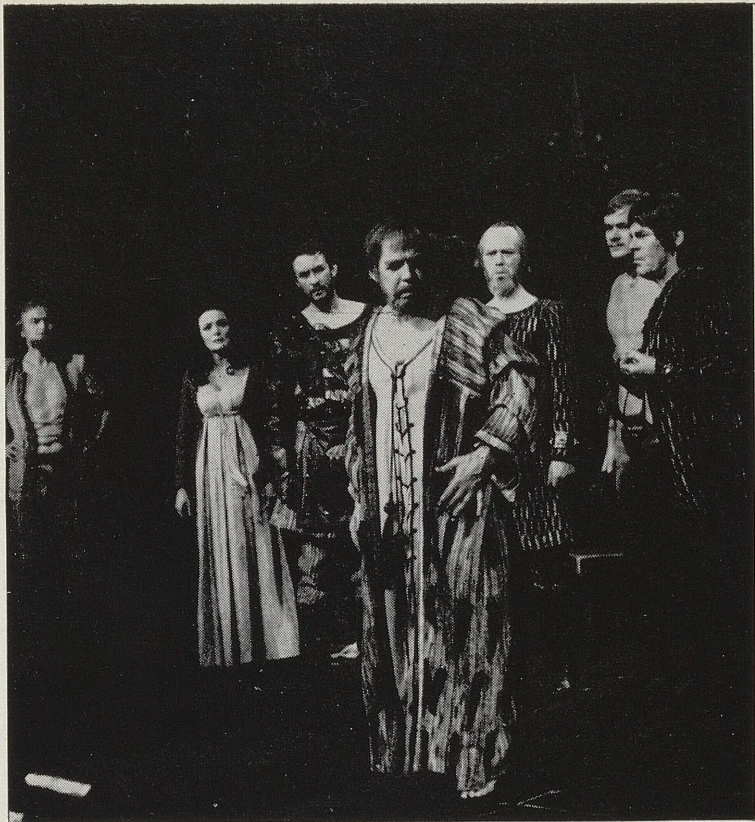
Tragedien om Macbeth er ikkje berre Shakespeares kortaste tragedie, men også den mest konsekvente, og sjølv utviklinga i Macbeth-rolla spenner over eit stort register. Det er to motsette straumar i stykket, dei går side om side gjennom handlinga, og syner oss Macbeth meir og meir samvitslaus, samstundes som sympatien for tyrannen aukar trass i alt.

Men det er ikkje berre ei historie om makthug, men og ein studie i brutalitet og ondskap. Sjølv livets eigen tragedie.

Ingebjørg Sem

Slik såg scenen ut til Charles Keans «Macbeth» i 1853.

William Shakespeare

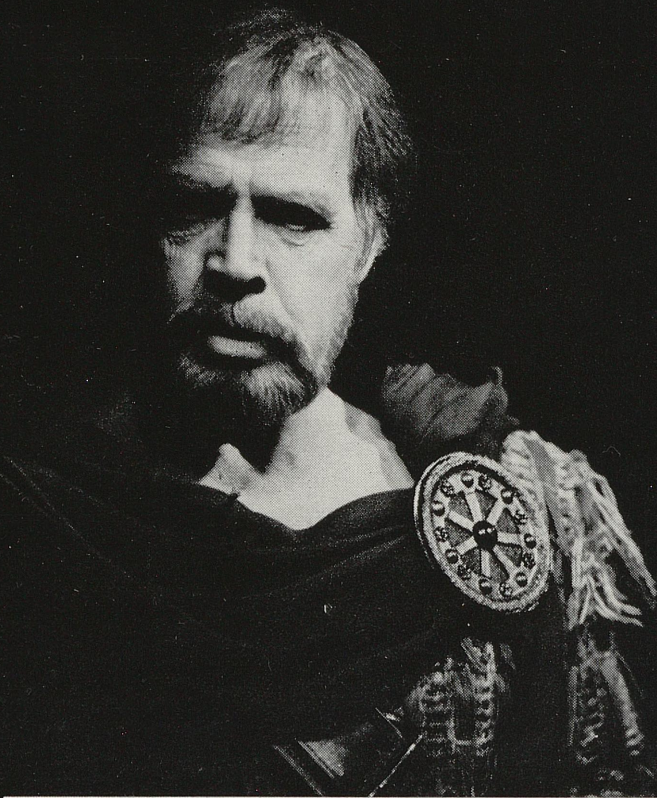
macbeth

Omsett av	HARTVIG KIRAN
Musikk av	TILO MEDECK
Omarbeiding og regi:	INGEBJØRG SEM
Dekor, kostyme og lyssetjing:	DISLEY JONES
Parykkar og masker:	MARGOT BJÖRKSTRÖM
Fektekampar:	ASBJØRN MADSEN
Lyd:	MENY BLOCH
Inspisient:	EGIL ROLLAND
Rekvisitør:	FINN KIRKEBYE
Sufflør:	UNNI FRIBU

Musikken er innspela av FRANK NORDENSTEN i Østsiden kirke, Fredrikstad. Fanfarane er komponerte og blir spela av BERNT ANKER STEEN.

Premiere 27. august 1977

Ein pause

Personlege assistentar for Disley Jones: Kit Surrey, Ann Gainsford og U
Programredaksjon: Halldis Hoaas
Foto: Sturlason
Trykk: Norsk Prent L/L, Oslo

Duncan, konge av Skottland		ØYVIND ØYEN
Malcolm } Donalbain }	sønene hans	ARE STORSTEIN RAGNAR DYRESEN
Macbeth } Banquo }	Duncans hærførarar	LASSE KOLSTAD WILFRED BREISTRAND
Macduff } Lennox } Ross } Angus }	skotske adelsmenn	SVEIN ERIK BRODAL MAGNUS TVEIT BJØRN JENSEG ERIK ØKSNES
Fleance, son åt Banquo		TROND BRÆNNE
Siward, jarl av Northumberland, førar for den engelske hæren		SVERRE WILBERG
Ung Siward, son åt Siward		VIDAR WOLD HAAVIK
Seyton, kammertenar hjå Macbeth		ROLF SAND
Gut, son åt Macduff		TORGEIR TOMS
Ein skotsk lækjar		ALF MALLAND
Ein sersjant		SVEIN TINDBERG
Ei portvakt		ROLF SAND
Ein gammal mann	FRIMANN FALCK CLAUSEN	
Lady Macbeth		BAB CHRISTENSEN
Lady Macduff		BRITT LANGLEIE
Ei kammerfrue hjå Lady Macbeth		ÅSTA VOSS
Tre spådiser		KARI RASMUSSEN ULRIKKE GREVE EVA SOLBAKKEN
Mordarar		TORGEIR FONNLID JON BERLE

Elles medverkar Marianne Krogh, Tove Skagestad og Pål Pande-Rolfsen.

VÅR ENGELSKE GJEST — DISLEY JONES

Engelsk teater er fullt av motsetnader. Vi høyrer om dårlege tider, fallande pund, store vanskar i øyriket, men samstundes held engelsk teater fram å vere blant dei mest dynamiske, levande, nyskapande. Korleis heng det saman? spør vi nyfikne vår engelske gjest, med hans mangeårige røynsler frå engelsk teater?

— Korleis skulle eg vite det? sukker Disley Jones. Dei siste 7 åra har eg for det meste arbeidd med film. Har ikkje råd til anna! smilar han og dreg på skuldrene. — Finst så lite pengar innanfor teatret.

Vi har kasta eit blick på lista over filmar han har gjort dei siste åra, lang og imponerande. Ikkje alle har gått på kinoane her heime, sjølv hugsar han helst «The Italian Job» og «Murphy's War» frå desse åra. For augneblinken er han på førebuingstadiet med ein ny produksjon — avhengig av vellykka finansiering! Når den når lerreta, blir det under tittelen «Mad dogs and Englishman».

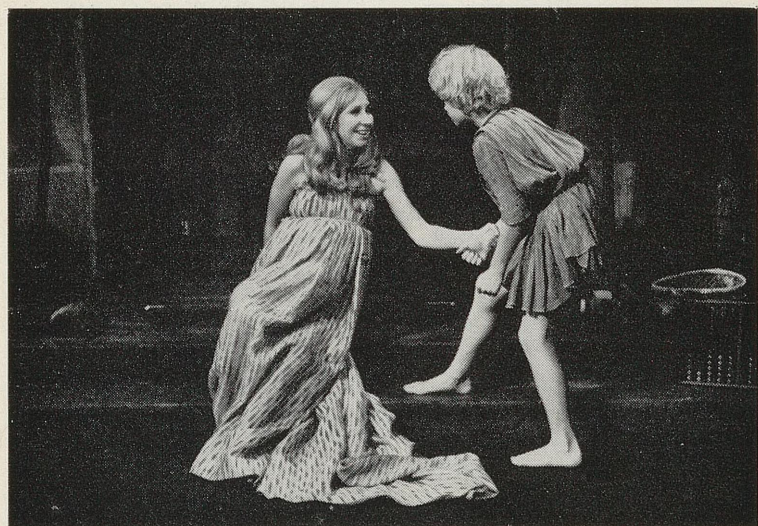
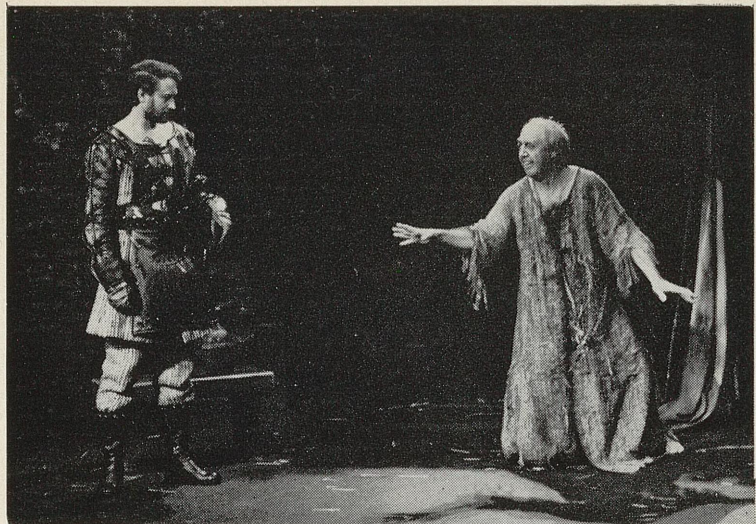
Men heilt utan kontakt med teatret er han sjølv sagt ikkje. Den populære og velkjende Anthony Newley-musicalen «The Good Old Bad Old Days» — på plakaten i West End i lange tider — har scenografi signert Disley Jones.

Korleis har ein slik kapasitet dumpa borti norsk teater, undrar vi oss? Heile skulda ligg på Island, får vi vite!

Mr. og Mrs. Charles Kean som Macbeth og Lady Macbeth i dolkescenen i 1853.

Blant dei mange oppgåvene Disley Jones har hatt i utlandet, er to saman med islendingen Benedikt Arnsson — ein «Hamlet» i Reykjavik og «Romeo og Julie» i Aarhus. Gjennom islendingen vart han kjend med Ingebjørg Sem — dermed var kontakten eit faktum. Så da Skagestad ville realisere planane om å få «Macbeth» fram på scenen og spurde Ingebjørg om ho ville ta på seg regien, gjekk tankane hennar med ein gong til England.

Med din lange og varierte teaterbakgrunn, kor mange «Macbeth» er det blitt?

— Tru det eller ei, dette er den første! Kanskje difor oppgåva freista meg slik. . . .

Om vi skulle gå gjennom heile Disleys karriere, måtte det bli ei bok — om ikkje fleire. Den skriveoppgåva overlet vi til han sjølv!

Men i løpet av samtalen får vi ut av han ein skilde glimtar: Før filmen tok over det meste av tida hans, hadde han 25 år på baken i teatret. Han hugsar med glede åra på Bristol's Old Vic, i den tida Peter O'Toole var der. Dei tidlege åra med Peter Hall, Peter Wood, John Barton . . . og The Elizabethan Theatre Company. Den første oppgåva hans i Londons West End — nøkkelen til suksess i Englands teaterverd — var musicalen «Gigi», med sjarmerande Leslie Caron i tittelrolla. Dette var før det vart film med same hovudrolleinnehavar — og verdssuksess!

Dei viktigaste åra var likevel dei 9 som «artistic director» ved Lyric Hammersmith. Vi har ikkje heilt same jobben hos oss — norsk teater er organisert etter heilt andre prinsipp. Men jobben omfatta ansvar i toppleiinga, ansvar for å plukke ut nye stykke, og samstundes oppsyn med og ansvar for verkstadene — ein slags teknisk sjef. Det var spennande tider — engelsk teater er som kjent avhengig av sitt publikum, langt meir direkte enn her — det var ingen statsstønad å få. Det galdt å ha teft — eksistensen til teatret stod på spel med kvar ny premiere. Dei spela m. a. tidlege stykke av John Mortimer og Harold Pinter. Ja, det var faktisk dei som tinga dei fabelaktige små revy-sketsjane til Pinter, til ein litterær revy. Revyen hadde stor suksess i Hammersmith, men da den som alle suksessar flytte over til West End, gjekk det ikkje fullt så bra.

Men Disley Jones har sjølv sagt òg arbeidd for TV — «The Bert Kaempfert Show» til dømes — og etter «Macbeth» er det kan hende på fjernsynsskjermen vi neste gong får sjå han utfalde seg — i serien «The Prizewinners», som presenterer Nobelprisvinnarar gjennom tidene.

Disley Jones vil gjerne uttrykkje si store takk-semd overfor Snorre Tindberg (dekor), Kari Borg (lyssetjing) og Eldbjørg Aarseth (kostyme) — for alt det arbeid og all den hjelp dei har ytt for å gjere denne produksjonen mogleg.

SPELPLANEN

på

Det Norske Teatret

Hovudscenen

Ludvig Holberg/Tormod Skagestad

JEPPE

Musikk av Egil Monn-Iversen. Regi: Svein Erik Brodal og Henny Mürer, koreografi: Henny Mürer, scenografi: Gunnar Alme, musikalsk leiing: Egil Monn-Iversen. Med **ROLV WESENLUND, SØLVI WANG, MAGNUS TVEIT, SVERRE WILBERG, MAGNE LINDHOLM, ØIVIND BLUNCK, ROLF SAND, VIDAR WOLD HAAVIK, LEIF R. BJØRNESETH, JON BERLE, ANDREAS KOLSTAD, WENCHE LUND, SVEIN TINDBERG, RUNAR BORGE, SVENN BERGLUND, RUT FASTING, SIRI BAKKE, VESLEMØY ELLEFSEN, KARI HÆG, PER ARNE SKAR, RANDI ERIKSEN, TORILL ERIKSEN, ANNE LISE GJØSTØL, BRIT ELISABETH HAAGENSLI.**

For barna

HOMPETITTEN

Prøysens barneviser i dans og spel

Regi og koreografi: Runar Borge, dekor: Tom Berre, kostyme: Randi Skahjem, musikalsk leiing: Tor Hultin. Med **BRIT ELISABETH HAAGENSLI, ELISABETH SAND, MARIT KOLBRÆK, UNN VIBEKE HOL, MAGNE LINDHOLM, ANDREAS KOLSTAD, SVENN BERGLUND, LEIF R. BJØRNESETH.**

Scene 2

Stewart Parker

PÅ FELGEN AV FRYD

Musikk av Jimmy Kennedy, omsett av Svein Selvig, regi: Jon Heggedal, dekor: Dag Frogner, kostyme: Ellen Andreassen, ved pianoet: Kari Stokke. Med **ROLF JUST NILSEN, ODD FURØY, WENCHE MEDBØE, TOM TELLEFSEN, RAGNHILD HILT, VIDAR SANDEM.**

10g161734

Botman - 68